

بررسی فرصت‌ها و چالش‌های صادرات کشاورزی و مواد غذایی به روسیه

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۱۵۱۴۲

آبان‌ماه ۱۳۹۵

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات زیربنایی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	مقدمه
۴	بررسی وضعیت تجارت کالایی و کشاورزی روسیه و فرصت‌های بازاری ایجاد شده با تحریم کالاهای اتحادیه اروپا
۱۰	بررسی دلایل عدم موفقیت ایران در بازار کشاورزی روسیه
۲۰	جمع‌بندی
۲۱	راهکارهای پیشنهادی
۲۲	منابع و مأخذ

بررسی فرصت‌ها و چالش‌های صادرات کشاورزی و مواد غذایی به روسیه

چکیده

ورود و افزایش ضریب نفوذ در بازار محصولات کشاورزی، هزینه‌بر و نیازمند صرف زمان است. به‌طور معمول تصاحب سهم کشورهای که حضور پایداری در بازار دارند، سخت است. بحران در روابط اتحادیه اروپا و روسیه در جولای سال ۲۰۱۴ فرصت بازاری بزرگی برای رقبای این اتحادیه در بازار روسیه ایجاد کرد. اگرچه واردات کشاورزی این کشور از ۴۴/۷۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ به ۲۷/۱۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ کاهش یافت، اما تصاحب سهم اتحادیه اروپا به‌عنوان شریک اصلی تجاری این کشور در تجارت کشاورزی فرصت تجاری بزرگی را ایجاد کرد. بررسی گزارش حاضر نشان می‌دهد جمهوری اسلامی ایران با وجود تمایل روسیه نتوانست سهم خود را در بازار کشاورزی روسیه افزایش دهد. از جمله دلایل این ناتوانی تحولات ارزی ایران و روسیه، لجستیک و پشتیبانی ضعیف تجاری در ایران و ضعف نهادی و نبود زنجیره‌های عرضه کالایی و تبعیض تعرفه‌ای واردات کالا از ایران است.

خلاصه مدیریتی

- مجموعه تحولات سیاسی و اقتصادی حجم واردات کشاورزی و مواد غذایی روسیه را طی دو سال حدود ۴۰ درصد کاهش داد و ارزش واردات این کشور از ۴۴/۷۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ به ۲۷/۱۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ کاهش یافت.
- از کل حجم ۴۴/۷۵ میلیارد دلاری واردات کشاورزی و مواد غذایی روسیه در سال ۲۰۱۳ حدود ۲۰ میلیارد دلار آن به تولیدات گوشتی و لبنی، سبزی و میوه اختصاص داشت. خروج اتحادیه اروپا از این بازار در سال ۲۰۱۴ حدود ۶/۵ میلیارد دلار فرصت بازاری در اختیار سایر کشورها قرار داد.
- روسیه بعد از وضع تحریم بر ضد اتحادیه اروپا تلاش کرد تا با مجموعه اقداماتی اثر منفی این سیاست را بر امنیت غذایی خود به حداقل رساند. از جمله این اقدامات مذاکرات با کشورهای دیگر از جمله جمهوری اسلامی ایران برای تأمین بخشی از مازاد تقاضای داخلی بود.
- با خروج اتحادیه اروپا از بازار روسیه حجم بازار آزاد شده حدود ۹۳۵ میلیون دلار برای سبزی، ۱۵۲۰ میلیارد دلار برای میوه، ۱۸۹۷ میلیارد دلار برای لبنیات و ۲۱۲۵ میلیارد دلار برای گوشت بود که ایران

- در تصاحب چنین بازارهایی توفیقی نداشت و سایر رقبا سهم خود را در این بازار افزایش دادند.
- با خروج اتحادیه اروپا از بازار گوشت روسیه، کشورهای برزیل (۴۹ درصد)، بلاروس (۱۸ درصد)، پاراگوئه (۱۲ درصد) و آرژانتین (۵ درصد) در مجموع ۸۴ درصد بازار گوشت روسیه را در اختیار گرفته‌اند. در بازار لبنیات نیز ۷۴ درصد واردات روسیه توسط بلاروس تأمین شده است. در بازار سبزی و صیفی نیز چین (۲۴ درصد)، ترکیه (۲۳ درصد)، رژیم اشغالگر قدس (۱۰ درصد)، مصر (۹ درصد) و مراکش و ایران هر کدام ۶ درصد واردات روسیه در سال ۲۰۱۵ را تأمین کردند. در بین این کشورها تنها چین رشد قابل قبولی در تسخیر بازار سبزی روسیه بعد از خروج اتحادیه اروپا داشته است و توانسته است سهم ۱۳ درصدی خود در سال ۲۰۱۳ را نزدیک به ۱۰۰ درصد بهبود ببخشد. در بحث صادرات میوه به روسیه نیز اکوادور سهم ۱۵ درصدی خود در سال ۲۰۱۳ را به ۲۳ درصد افزایش داد، سهم ترکیه نیز از ۱۴ درصد به ۱۹ درصد بهبود یافت و سهم چین نیز از ۵ درصد بازار وارداتی روسیه به ۸ درصد افزایش یافت. اما سهم ایران از ۳ درصد بازار میوه روسیه در سال ۲۰۱۳ به ۲ درصد تنزل یافته است.
 - بعد از افت ۴۸ درصدی ارزش ریال در سال ۲۰۱۲، مجموعه سیاست‌های دولت ایران روند افت ارزش پول ملی را به ۳ و ۳/۵ درصد در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ محدود کرد و مسیر تقویت ارزش پول ملی دنبال شد. اما در همین دوره ارزش روبل روسیه به واسطه بحران در رابطه این کشور با اتحادیه اروپا به ترتیب ۱۶ و ۳۸ درصد افت کرد. این تحول در عمل به معنای افزایش قیمت کالای ایرانی برای ورود به بازار روسیه و یکی از دلایل عمده عدم توفیق در افزایش سهم کالاهای ایرانی بود. ضرورت داشت افت رقابت‌پذیری کالاهای ایرانی با سیاست‌های حمایت صادراتی پوشش داده شود.
 - در ژوئن سال ۲۰۱۶ رئیس‌جمهور روسیه تحریم واردات کالاهای کشاورزی از کشورهای هدف را تا ۳۱ دسامبر سال ۲۰۱۷ تمدید کرد. دامنه این تحریم‌ها بخش عمده‌ای از کالاهای کشاورزی و مواد غذایی برای کشورهای عضو اتحادیه اروپا، استرالیا، نروژ و کانادا و آمریکا را در بر می‌گیرد.
 - مشکل در لجستیک و پشتیبانی تجاری یکی از علل عمده عدم توفیق در فرصت ایجاد شده برای گسترش نفوذ در بازار کشاورزی روسیه بود. برپایه اطلاعات سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ بانک جهانی رتبه لجستیک ایران ۱۰۴ است و در مقایسه با کشورهای همسایه مانند ترکیه با رتبه ۳۴، پاکستان با رتبه ۶۸ و قطر با رتبه ۲۹ نامناسب است. اگرچه رتبه لجستیک ایران بعد از موافقتنامه برجام و رفع تحریم‌های وضع شده بر حمل‌ونقل و برخی گشایش‌های مالی و پولی از رتبه ۱۱۲ در سال ۲۰۱۳ به رتبه ۹۶ در سال ۲۰۱۶ بهبود یافته است، اما همچنان یکی از نقطه‌ضعف‌های اساسی تجارت در ایران وضعیت پشتیبانی تجاری است. در ورود به بازار بزرگی مانند روسیه نیز وضعیت پشتیبانی تجاری بسیار اثرگذار است. ضمن اینکه در کنار بهبود وضعیت لجستیک تجاری کشور، نهادسازی، تقویت زنجیره عرضه و استانداردسازی و بهبود کیفیت بسته‌بندی ضرورت دارد.

• عدم ورود به پیمان‌ها و ترتیبات تجاری جهانی و منطقه‌ای باعث شده است سیاست تبعیض‌آمیز تعرفه‌ای بر ضد ورود برخی کالاهای ایرانی از سوی روسیه وضع شود. براساس اطلاعات نقشه تعرفه‌ای این کشور در سال ۲۰۱۶ برای واردات کالاهایی مانند سیب، زعفران، کشمش و ... تعرفه بسیار بالاتری از رقبای تجاری ایران وضع شده است. جدیت در عقد موافقتنامه‌های تجاری از جمله با کشورهای اوراسیا با محوریت کاهش تعرفه کالاهای مشمول تبعیض تعرفه‌ای راهگشا خواهد بود.

مقدمه

بحران در روابط روسیه و غرب که به دامنه وسیعی از تحریم‌ها بر ضد اقتصاد این کشور منجر شد، فرصت بازاری بزرگی را در اختیار بسیاری از کشورهای جهان قرار داد. بحران در روابط روسیه و اوکراین و الحاق شبه‌جزیره کریمه به خاک روسیه به تصویب قطعنامه تحریمی اتحادیه اروپا بر ضد روسیه در جولای ۲۰۱۴ منجر شد. اتحادیه اروپا تلاش کرد تا با وضع تحریم بر چهار بخش حساس اقتصاد روسیه (انرژی، امور مالی، صنایع دفاعی و فناوری‌های حساس) بیشترین هزینه را بر اقتصاد این کشور تحمیل کند. روسیه نیز در مواجهه با این اقدام بخش حساس کشاورزی این اتحادیه را هدف تحریم قرار داد. از جنبه داخلی روسیه در مواجهه با رویکرد تقابل جویانه غرب دست به مجموعه تلاش‌هایی برای تقویت اقتصاد ملی خود زد. این کشور رویه‌های گمرکی مضاعفی را در بخش تنظیم مدارک برای کلیه کالاهای مصرفی وارداتی با ارزش کمتر از ۱۰۰۰ یورو ایجاد کرد. این رویه مراحل ترخیص کالا را به شدت و به‌ویژه برای شرکت‌های حمل‌ونقل بین‌المللی کالا به‌عنوان سریع‌ترین بازار تجارت الکترونیکی و رو به رشد در روسیه دشوار و کند کرد. همچنین أخذ ۳۰ درصد مالیات مضاعف را نیز برای بسته کالاهایی با ارزش وارداتی بیش از ۷۰۰۰ روبل اجرایی کرد. در ژانویه ۲۰۱۴ نخست‌وزیر روسیه به‌دنبال تصمیم رئیس‌جمهور مصوبه‌ای را به تصویب رساند که در طی آن اقتصاد کشور در جهت حرکت به سمت یک اقتصاد غیروابسته به اقتصاد برون‌مرزی قوانین لازم را تدوین و برنامه‌ریزی کند. از میان مقرراتی که دولت اعلام کرد اعمال مالیات بر سود شرکت‌های خارجی که با بخشی از مالکیت مشارکتی روس‌ها تأسیس شدند (چنانچه شرکت‌های گفته شده تقسیم سود سهام خود را در خاک روسیه توزیع نکرده باشند) و ممنوعیت حمایت از سوی نهادهای دولتی نسبت به این شرکت‌ها (در صورتی که این شرکت‌ها به‌لحاظ حقوقی در قلمرو حقوقی کشوری دیگر به ثبت رسیده باشند) گسترش یافت. اقدام‌های فوق به‌عنوان بخشی از تلاش روسیه برای تقویت تولید داخل و کاستن از وابستگی وارداتی این کشور در دستور کار قرار گرفت.

وضع تحریم بر واردات کالاهای کشاورزی اتحادیه اروپا بازار بزرگ این کشور را دچار خلأ جدی کرد. کشور روسیه برای کاهش آثار منفی این سیاست بر رفاه مصرف‌کنندگان داخلی به سمت کشورهای همسو برای تأمین مواد غذایی متمایل شد. جمهوری اسلامی ایران یکی از کشورهایی بود که روسیه

برای واردات بخشی از مواد غذایی از آن اظهار تمایل کرد. با وجود تعاملات و مذاکرات بین دو کشور به دلایل مختلفی ایران نتوانست از وضعیت موجود استفاده قابل قبولی کند. چرایی و دلایل ضعف ایران در تصاحب بخشی از بازارهای کشاورزی روسیه موضوع اصلی این گزارش است و بر این اساس هدف‌های این گزارش دنبال می‌شود:

۱. بررسی وضعیت کلی واردات و سیاست‌های وارداتی کشاورزی روسیه،
۲. بررسی فرصت‌های بازاری ایجاد شده برای محصولات کشاورزی و مواد غذایی بعد از خروج اتحادیه اروپا از بازار و روسیه،
۳. بررسی دلایل عدم موفقیت ایران در بازار کشاورزی روسیه.

● روش تحقیق

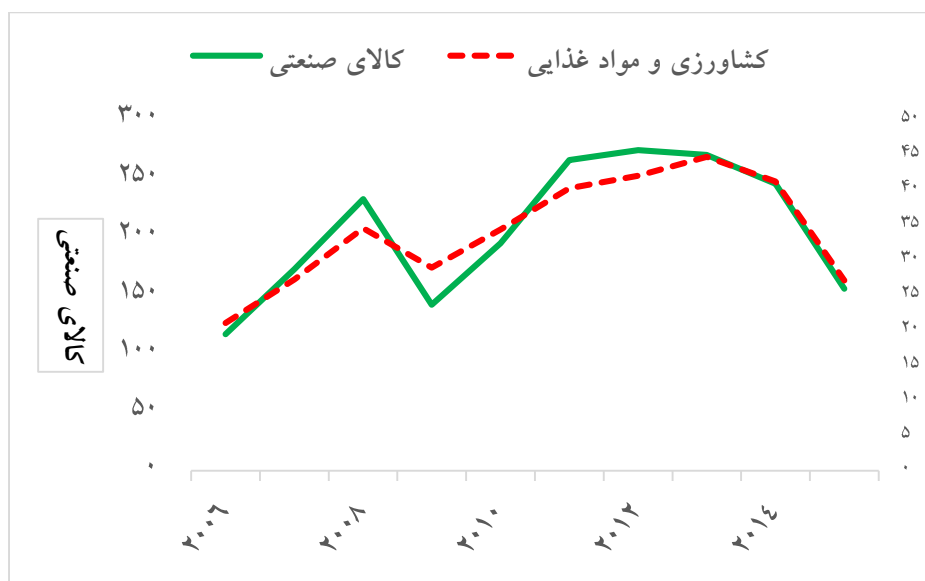
مطالعه حاضر به روش اسنادی و توصیفی انجام شده است. برپایه اطلاعات در دسترس وضعیت کالاهای ایران و کشورهای رقیب قبل و بعد از بحران در روابط اتحادیه اروپا و روسیه در بازار روسیه بررسی شد. همچنین وضعیت سیاست تعرفه‌ای، تحولات نرخ ارز ایران و روسیه، وضعیت لجستیک تجاری ایران به‌عنوان برخی از عوامل اثرگذار بر صادرات ایران به روسیه با رویکرد اسنادی و توصیفی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بررسی وضعیت تجارت کالایی و کشاورزی روسیه و فرصت‌های بازاری ایجاد شده با تحریم کالاهای اتحادیه اروپا

اقتصاد روسیه در دهه اخیر گرفتار فراز و نشیب‌های بسیاری بود. تجارت کشاورزی این کشور نیز متأثر از متغیرهای اقتصادی نظیر تورم و نرخ ارز و تحولات سیاسی و تحریم‌های غرب، روندهای متفاوتی داشته است. آثار بحران سال ۲۰۰۸ بر اقتصاد روسیه باعث کاهش ارزش پول ملی این کشور شد. این بحران ارزش پول ملی روسیه را به شدت کاهش داد و به تبع آن روند افزایشی واردات کشاورزی روسیه را کاهش داد. واردات کالاهای صنعتی روسیه از ۲۳۲/۴۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۸ با افت ۳۸ درصدی به ۱۴۱/۸۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ کاهش یافت. واردات کالاهای کشاورزی و مواد غذایی نیز با افت ۱۶/۲۳ درصدی از ۳۴/۵۹ به ۲۹/۹۷ میلیارد دلار کاهش یافت. اما از سال ۲۰۱۰ تا قبل از بحران در روابط روسیه و غرب واردات صنعتی و کشاورزی روسیه با روندی افزایشی به ۳۱۴/۹۵ و ۴۴/۷۵ میلیارد دلار افزایش یافت. آثار بحران در روابط روسیه و غرب که به افت شدید ارزش پول ملی این کشور منجر شد، ارزش واردات کالایی و کشاورزی این کشور را در سال ۲۰۱۵ به ترتیب به ۱۸۲/۷۸ و ۲۷/۱۴ میلیارد دلار کاهش داد.

نمودار ۱. روند واردات کالای صنعتی و کشاورزی روسیه (میلیارد دلار)

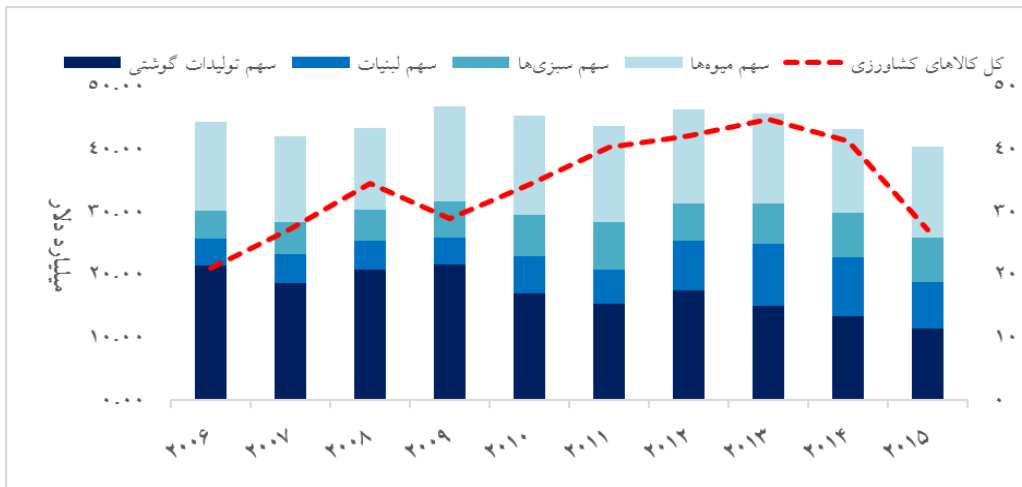
مأخذ: وبگاه www.trademap.com

افول کلی واردات کشاورزی روسیه (به‌طور خاص به‌خاطر افت ارزش روبل) اگرچه در سطح کلان به معنای سخت‌تر شدن ورود به بازار این کشور بود، اما با توجه به تحریم ورود کالاهای کشاورزی از اتحادیه اروپا و ضرورت تأمین مواد غذایی مورد نیاز این کشور، فرصت بزرگی را در اختیار سایر کشورها قرار داد.

این تحریم‌ها برای کشورهای عضو اتحادیه اروپا، آمریکا، استرالیا، نروژ و کانادا تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۷ تمدید شده است.

ترکیب کالاهای وارداتی این کشور نشان می‌دهد نزدیک به ۴۰ درصد واردات کشاورزی و مواد غذایی روسیه تولیدات گوشتی، لبنیات، میوه و سبزی است و بخش عمده‌ای از واردات این اقلام تا قبل از بحرانی شدن روابط از اتحادیه اروپا تأمین شده است.

نمودار ۲. ترکیب گروه کالاهای کشاورزی وارداتی روسیه

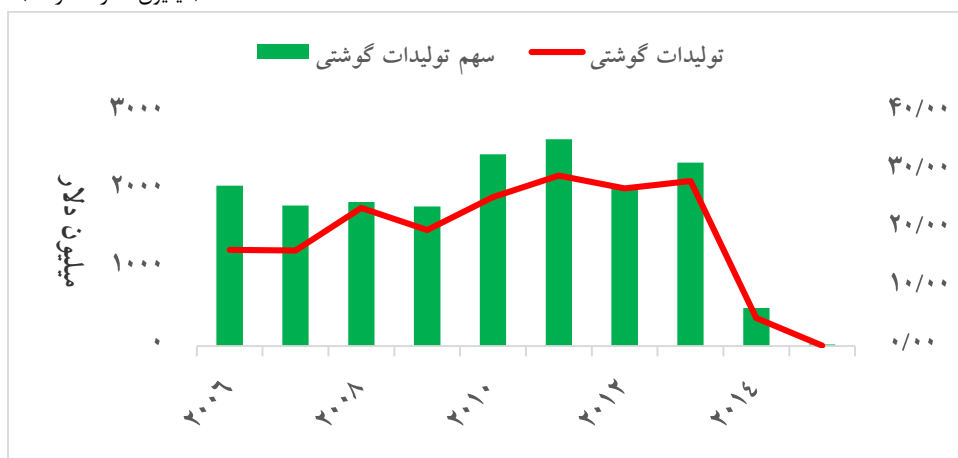

مأخذ: همان.

از کل واردات ۴۴/۷۵ میلیارد دلاری روسیه در سال ۲۰۱۳، حدود ۶/۷۵ میلیارد دلار (۱۵ درصد) واردات انواع گوشت، ۴/۴۱ میلیارد دلار (۹/۸۵ درصد) لبنیات، ۲/۸۸ (۶/۴۴ درصد) واردات انواع سبزی و ۶/۴ میلیارد دلار (۱۴/۳ درصد) واردات انواع میوه و خشکبار بود. بررسی وضعیت و جایگاه اتحادیه اروپا در بازار فراتر از ۲۰ میلیارد دلاری اقلام مذکور نشان می‌دهد ۲/۱۲۵ میلیارد دلار (۳۱/۴۹ درصد) بازار گوشت، ۱/۸۹۷ میلیارد دلار (۴۳ درصد) بازار لبنیات، ۹۳۵ میلیون دلار (۳۲/۴۵ درصد) بازار سبزی‌ها و ۱/۵۲۰ میلیارد دلار (۲۳/۷۴ درصد) بازار میوه و خشکبار در سال ۲۰۱۳ در اختیار اتحادیه اروپا بود.

نمودار ۳. واردات گوشت روسیه از اتحادیه اروپا و سهم آن از کل واردات گوشت روسیه

(میلیون دلار - درصد)

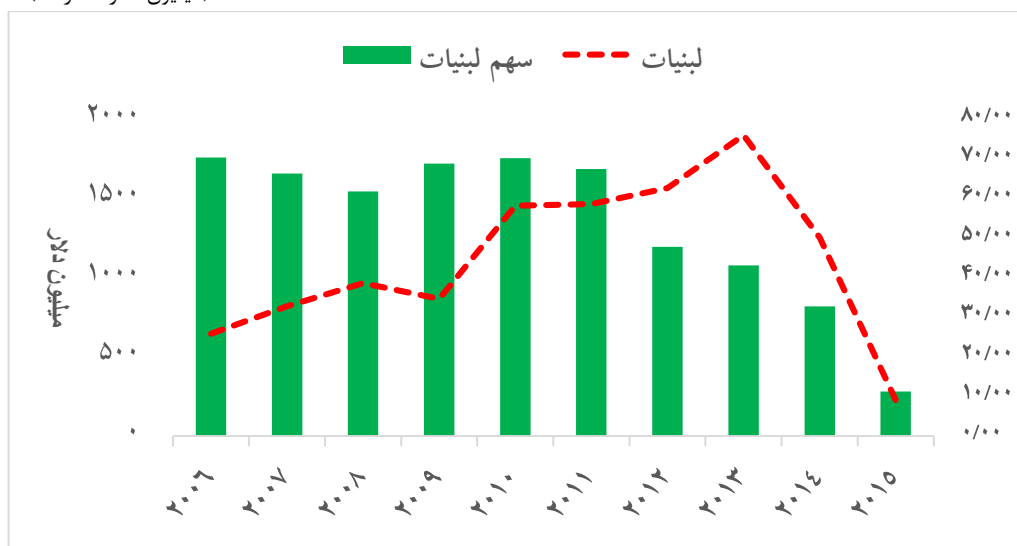
مأخذ: همان.

بررسی واردات انواع گوشت روسیه از اتحادیه اروپا تا قبل از شروع بحران در روابط آنها روندی افزایشی را نشان می‌دهد، اما با تحریم واردات این کالا توسط روسیه واردات آن در سال ۲۰۱۵ به حدود ۱۰ میلیون دلار کاهش یافت. در واقع بازاری فراتر از ۲ میلیارد دلار در اختیار رقبای این اتحادیه قرار گرفت.

نمودار ۴. واردات لبنیات روسیه از اتحادیه اروپا و سهم آن از کل واردات لبنیات روسیه

(میلیون دلار - درصد)

مأخذ: همان.

روند واردات لبنیات روسیه از اتحادیه اروپا نشان می‌دهد، اگرچه روند افزایشی صادرات اتحادیه اروپا به روسیه تا سال ۲۰۱۳ ادامه داشت، اما سهم این اتحادیه در بازار روسیه از سال ۲۰۱۰ به بعد روند رو به کاهشی داشت و در سال ۲۰۱۵ واردات لبنیات روسیه از اتحادیه اروپا به حدود ۲۲۷ میلیون دلار کاهش یافت و فراتر از ۱/۵ میلیارد دلار بازار لبنیات روسیه در اختیار سایر رقبای قرار گرفت.

نمودار ۵. واردات سبزی‌های روسیه از اتحادیه اروپا و سهم آن از کل واردات سبزی‌های روسیه

(میلیون دلار - درصد)

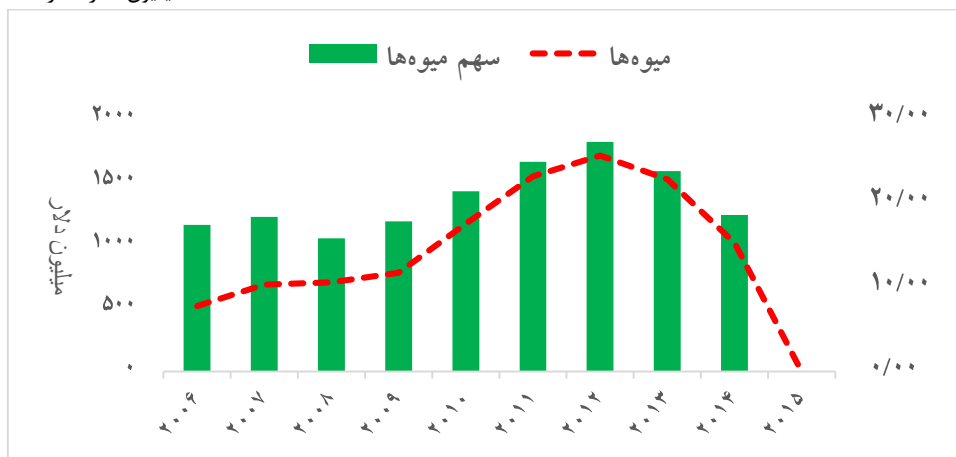

مأخذ: همان.

بخش بزرگی از بازار سبزیجات روسیه نیز در اختیار اتحادیه اروپا قرار داشت و سهم این اتحادیه در این بازار روند رو به رشدی داشت و در سال ۲۰۱۳ حدود ۹۳۵ میلیون دلار انواع سبزی و صیفی از اروپا به روسیه صادر شده است. اما سطح صادرات این گروه کالایی با وضع تحریم روسیه، در سال ۲۰۱۵ به ۴۲ میلیون دلار افت کرد و نزدیک به ۹۰۰ میلیون دلار فرصت بازاری برای سایر رقبا ایجاد شد.

نمودار ۶. واردات میوه روسیه از اتحادیه اروپا و سهم آن از کل واردات میوه روسیه

(میلیون دلار - درصد)

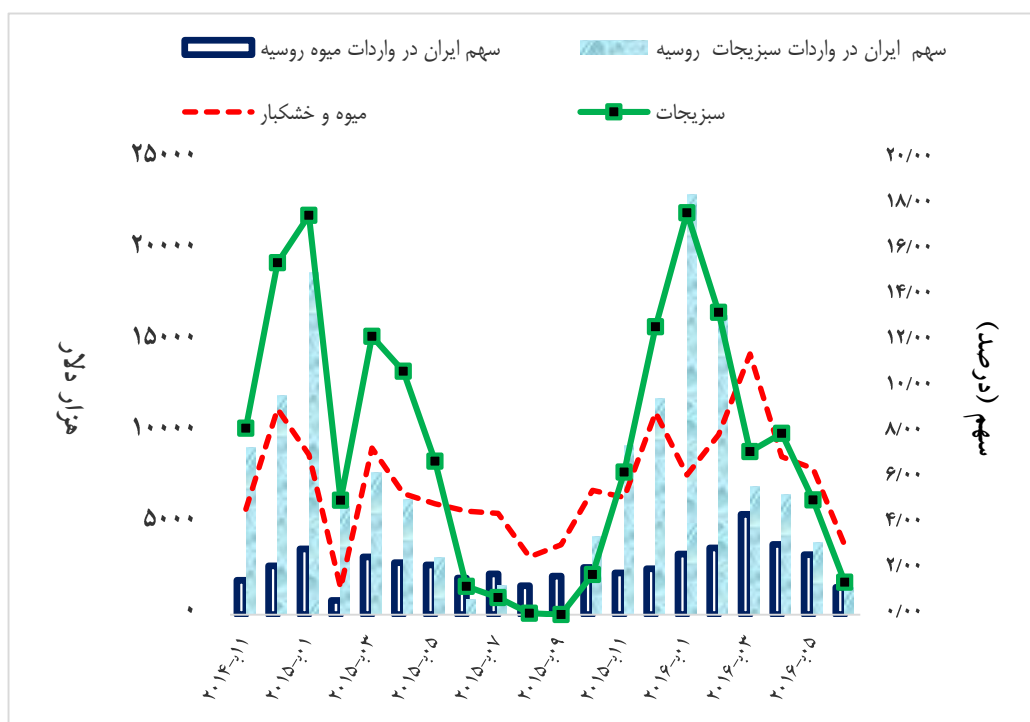
مأخذ: همان.

در زمینه واردات میوه نیز سهم اتحادیه اروپا در بازار روسیه تا سال ۲۰۱۲ با روندی افزایشی به فراتر از ۲۷ درصد افزایش یافت و این اتحادیه ۱۷۰۷ میلیون دلار میوه به روسیه صادر کرد. چنین حجمی از صادرات در نتیجه تحریم روسیه بر ضد اتحادیه اروپا در دسترس سایر رقبا قرار گرفت و صادرات اروپا به روسیه به حدود ۱ میلیون دلار در سال ۲۰۱۵ کاهش یافت.

بررسی دقیق‌تر بازار روسیه نشان می‌دهد با خروج اتحادیه اروپا از بازار گوشت روسیه، کشورهای برزیل (۴۹ درصد)، بلاروس (۱۸ درصد)، پاراگوئه (۱۲ درصد) و آرژانتین (۵ درصد) در مجموع ۸۴ درصد بازار روسیه را در اختیار گرفته‌اند. در بازار لبنیات نیز ۷۴ درصد واردات روسیه توسط بلاروس تأمین شده است. در بازار سبزی و صیفی نیز چین (۲۴ درصد)، ترکیه (۲۳ درصد)، رژیم اشغالگر قدس (۱۰ درصد)، مصر (۹ درصد) و مراکش و ایران هر کدام ۶ درصد واردات روسیه در سال ۲۰۱۵ را تأمین کردند. در بین این کشورها تنها چین رشد قابل قبولی در تسخیر بازار سبزی روسیه بعد از خروج اتحادیه اروپا داشته و توانسته است سهم ۱۳ درصدی خود در سال ۲۰۱۳ را نزدیک به ۱۰۰ درصد بهبود ببخشد. البته در ۶ ماهه ابتدایی سال ۲۰۱۶ کشورهای مصر و آذربایجان سهم خود را به ۱۱/۵ و ۱۰ درصد افزایش دادند. ایران نیز با سهم حدود ۸ درصدی در رتبه دهم قرار گرفت.

نمودار ۷. روند ماهیانه واردات سبزیجات و میوه روسیه و سهم ایران در آن

مأخذ: همان.

در بحث صادرات میوه به روسیه نیز اکوادور سهم ۱۵ درصدی خود در سال ۲۰۱۳ را به ۲۳ درصد افزایش داد، سهم ترکیه نیز از ۱۴ درصد به ۱۹ درصد بهبود یافت و سهم چین نیز از ۵ درصد بازار وارداتی روسیه به ۸ درصد افزایش یافت. اما سهم ایران از ۳ درصد بازار میوه روسیه در سال ۲۰۱۳ به ۲ درصد تنزل یافته است و در واقع نه تنها بخشی از بازار اتحادیه اروپا را تصاحب نکرده است، بلکه بازار خود را نیز به رقبا واگذار کرده است. در ۶ ماهه سال ۲۰۱۶ سهم اکوادور به ۲۴ درصد افزایش یافته، سهم چین به ۶ درصد و سهم آرژانتین نیز حدود ۴ درصد است. در این دوره ایران سهم ۲/۲۸ درصدی در بازار روسیه دارد.

از نظر کالایی نیز بررسی بازار این کشور در مورد محصولات صادراتی ایران نشان می‌دهد، بازار ۶۷۶ میلیون دلاری سیب‌زمینی روسیه در سال ۲۰۱۵ در اختیار ترکیه (۴۹ درصد)، چین (۱۷ درصد)، مراکش (۱۴ درصد)، آذربایجان (۸ درصد) و بلاروس (۶ درصد) قرار داشت و سهم ایران در این بازار ناچیز است.

همچنین در بازار ۳۱۳ میلیون دلاری انگور روسیه ترکیه سهم ۴۱ درصدی، شیلی سهم ۱۰ درصدی، پرو و مصر سهم ۶ درصدی و مولداوی و ایران سهم ۵ درصدی دارند. در واقع سهم ۸ درصدی ایران در بازار انگور روسیه در سال ۲۰۱۳ به ۵ درصد کاهش یافته است.

در بازار ۳۸۵ میلیون دلاری سیب روسیه کشور صربستان سهم صادراتی خود را از ۶ درصد در سال ۲۰۱۳ به ۳۰ درصد در سال ۲۰۱۵ افزایش داده است. چین سهم ۹ درصدی خود را به ۱۵ درصد افزایش داده و کشورهای برزیل و مقدونیه که سهم ناچیزی در بازار سیب روسیه داشتند، سهم خود را به ۶ درصد افزایش داده‌اند. این در شرایطی است که صادرات ۲ میلیون دلاری سیب ایران به روسیه در سال ۲۰۱۳ به ۸۵ هزار دلار در سال ۲۰۱۵ افت کرده است.

بررسی دلایل عدم موفقیت ایران در بازار کشاورزی روسیه

عدم توفیق ایران در بهره‌برداری از بازار بزرگ محصولات کشاورزی روسیه به دلایل تجاری، اقتصادی و ساختاری برمی‌گردد. ضعف در سیاست‌های تجاری کشور و عدم عضویت در پیمان‌ها و ترتیبات تجاری منطقه‌ای و جهانی هزینه ورود به بازار سایر کشورها را برای کالای ایرانی افزایش داده است، در کنار هزینه‌های تجاری، هزینه‌های اقتصادی و مالی مانند مشکلات در ارتباطات بانکی که به درجاتی پابرجاست و تحولات ارزی ایران و روسیه بعد از سال ۲۰۱۳ نیز متغیرهای اثرگذاری در عدم توفیق ایران بودند. در کنار متغیرهای اقتصادی و تجاری، لجستیک و نبود نهادها و ساختارهای متشکل و نظام‌مند تجاری مشکل اساسی دیگری در مسیر موفقیت ایران در بازارهای جهانی است. بر این اساس در این بخش از گزارش سیاست‌های تجاری روسیه و وضعیت تعرفه این کشور برای واردات کالا از کشورهای مختلف، تحولات ارزی

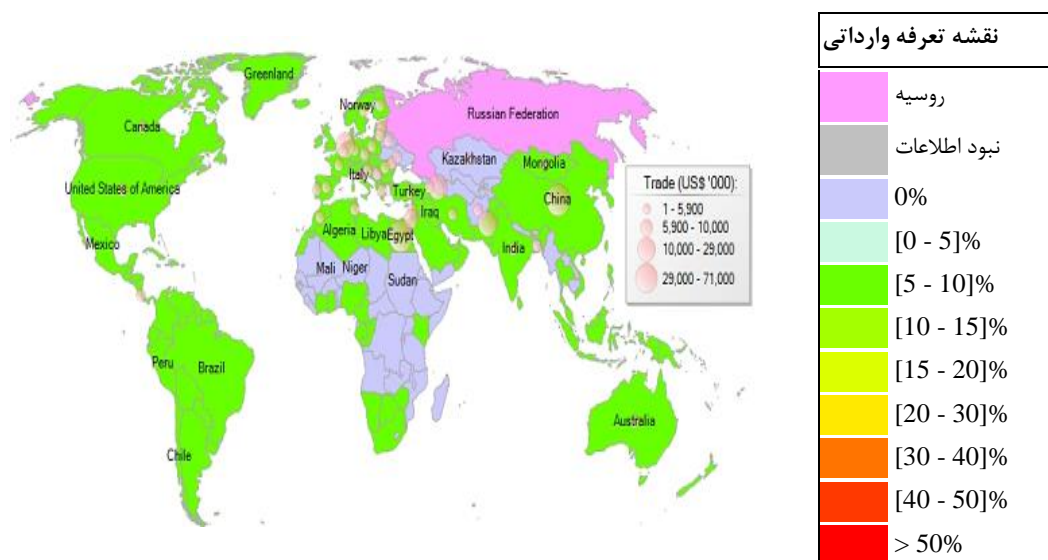

روسیه و ایران در چند ساله اخیر و وضعیت لجستیک و نهادهای تجاری ایران بررسی می‌شود.

۱. نگاهی به سیاست‌های تجاری روسیه و آثار آن بر صادرات ایران

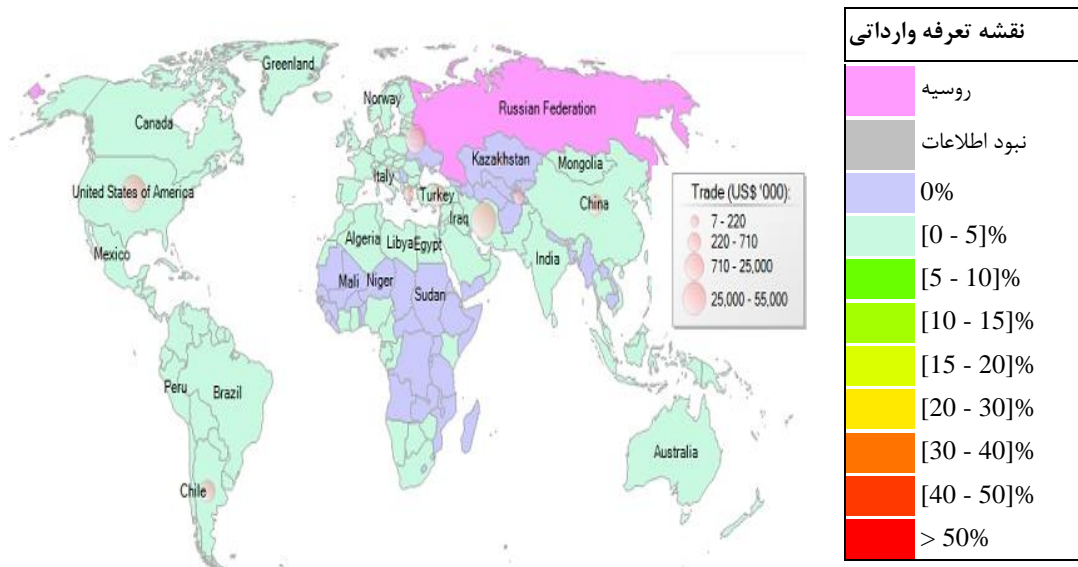
روسیه در سال ۲۰۱۲ به عضویت سازمان تجارت جهانی پذیرفته شد. میانگین تعرفه کشاورزی این کشور ۱۱/۶ درصد است. این کشور برای ۳/۲ درصد خطوط تعرفه‌ای از ابزار تعرفه سهمیه‌ای استفاده می‌کند. برای نزدیک به ۴۵ درصد خطوط تعرفه کشاورزی از تعرفه کمتر از ۵ درصد استفاده می‌شود و بر حدود ۵۰ درصد خطوط تعرفه کشاورزی تعرفه ۵ تا ۲۵ درصد وضع شده است. در روسیه برای کمتر از ۵ درصد خطوط تعرفه از تعرفه‌های بیش از ۲۵ درصد استفاده می‌شود. از سال ۲۰۱۳ حدود ۸۳ درصد واردات کشاورزی روسیه مشمول تعرفه کمتر از ۱۵ درصد بوده است. ترکیب اصلی ابزار تعرفه در کشاورزی روسیه تعرفه ارزشی است، اما برای ۲۴ درصد خطوط تعرفه از ابزارهای غیر ارزشی استفاده می‌شود. در مجموع نوشیدنی‌ها و تولیدات دامی و لبنی مشمول بیشترین حمایت تعرفه‌ای در روسیه هستند. بیشترین سطح تعرفه‌ای که در بخش کشاورزی روسیه وضع می‌شود، تعرفه ۲۷۸ درصد است که بر نوشیدنی‌ها اعمال می‌شود. برای برخی از تولیدات دامی تعرفه ۸۰ درصدی و برای برخی از غلات تعرفه ۸۵ درصدی اعمال می‌شود. در کنار تعرفه اقدام‌های جبرانی و ضد قیمت‌شکنی نیز در این کشور به کار گرفته می‌شود. همچنین سهمیه وارداتی برای گوشت گاو، پرندگان، شکر سفید و شکر خام در این کشور به کار گرفته می‌شود.

نقشه ۱. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی سیب‌زمینی توسط روسیه از کشورهای مختلف

مأخذ: وبگاه www.trademap.com

نقشه ۲. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی پسته توسط روسیه از کشورهای مختلف

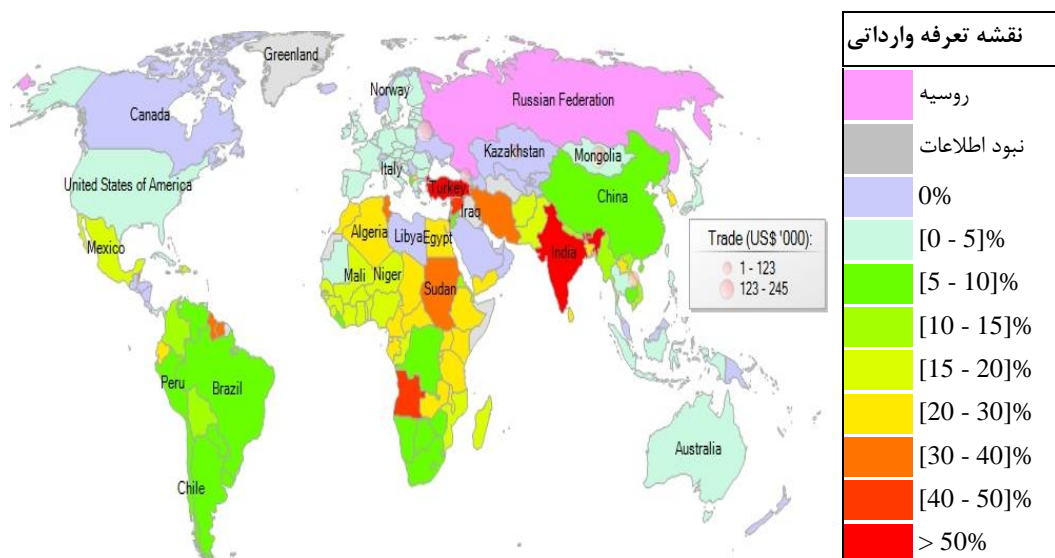
مأخذ: همان.

بررسی نقشه تعرفه‌ای ورود سیب‌زمینی به روسیه نشان می‌دهد کمترین سطح تعرفه، حقوق ورودی صفر درصد است که به‌طور عمده برای کشورهای کمتر توسعه یافته وضع می‌شود. تعرفه واردات از سایر کشورهای عضو و غیرعضو سازمان جهانی تجارت نیز کمتر از ۱۰ درصد است. از این حیث تبعیضی علیه ایران نسبت به کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت اعمال نمی‌شود و سیاست تعرفه‌ای روسیه مانع اصلی صادرات سیب‌زمینی ایران نیست.

محصول صادراتی پسته (با پوست) ایران نیز در بازار روسیه مشمول دامنه تعرفه ۰-۵ درصدی است و سیاست تعرفه‌ای برای این محصول نسبت به اعضای سازمان جهانی تجارت تبعیض‌آمیز نیست. در این بازار تعرفه وارداتی کشورهای کمتر توسعه‌یافته و برخی کشورهای مشترک‌المنافع صفر درصد است و برای سایر کشورها، تعرفه وارداتی صفر تا ۵ درصد است.

نقشه ۳. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی انگور خشک شده تازه توسط روسیه از کشورهای مختلف

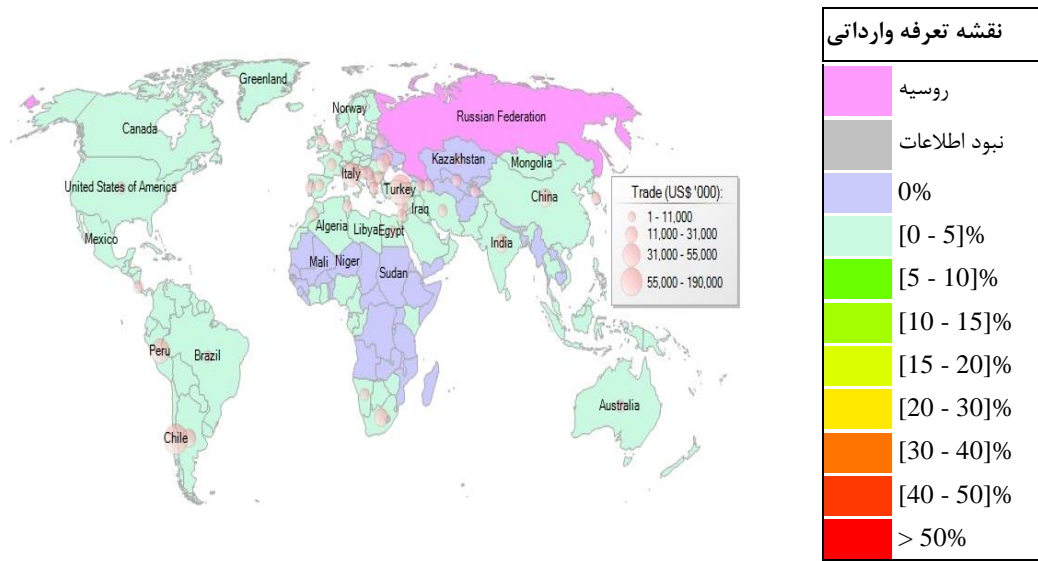

مأخذ: همان.

رقیب اصلی ایران در بازار پسته روسیه، آمریکا است که تعرفه وضع شده بر واردات محصول از این کشور نیز مشابه ایران است.

اطلاعات نقشه تعرفه وارداتی روسیه در سال ۲۰۱۶ نشان می‌دهد واردات انگور خشک از ایران به نسبت بسیاری از کشورها مشمول تعرفه بالا بوده است. در این سال تعرفه واردات از کشورهای کمتر توسعه یافته و کشورهای آسیای میانه صفر درصد، واردات از کشورهایی مانند استرالیا با تعرفه ۰-۵ درصدی، واردات از کشورهایی مانند چین، برزیل، پرو و شیلی با تعرفه ۵-۱۰ درصدی و واردات کشمش از ایران مشمول تعرفه ۳۰-۴۰ درصدی است. اگرچه انگور خشک از جمله اقلامی است که براساس مصوبه هیئت مدیره کمیسیون اقتصادی اوراسیا مورخ ۲۲ مارس ۲۰۱۶، نرخ عوارض تعرفه وارداتی ورود آن به روسیه تا تاریخ ۳۱ می ۲۰۱۹ به صفر درصد کاهش یافته است.

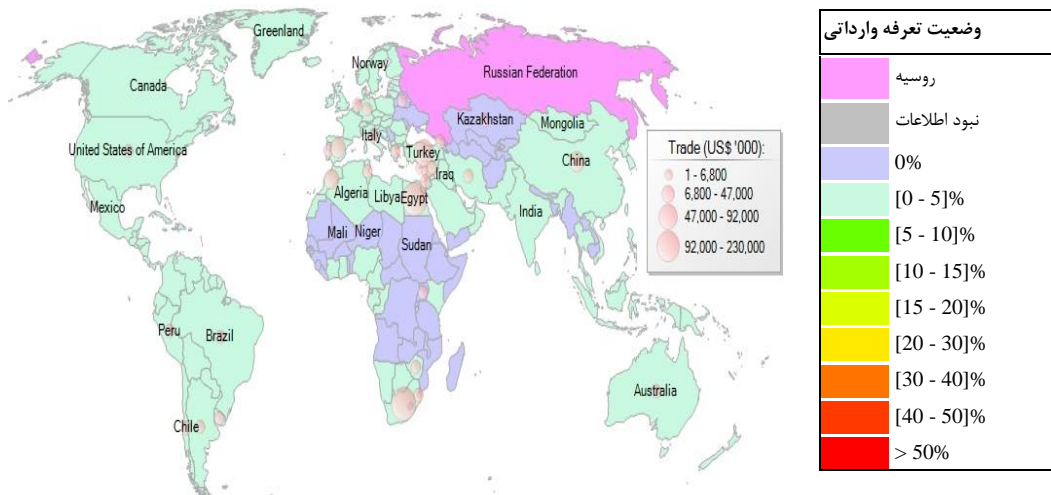
نقشه ۴. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی انگور تازه توسط روسیه از کشورهای مختلف

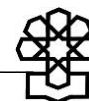
مأخذ: همان.

نقشه تعرفه وارداتی انگور تازه روسیه نشان می‌دهد، صادرات این محصول به بازار روسیه مشمول تعرفه کمتر از ۵ درصد است. برای کشورهای کمتر توسعه یافته تعرفه صفر درصد و برای سایر کشورها تعرفه ۰-۵ درصد وضع می‌شود. کشورهای مانند چین، هند، پرو، شیلی و ترکیه صادرکنندگان اصلی انگور تازه به روسیه هستند که تعرفه وضع شده بر واردات از این کشورها مشابه واردات از ایران است.

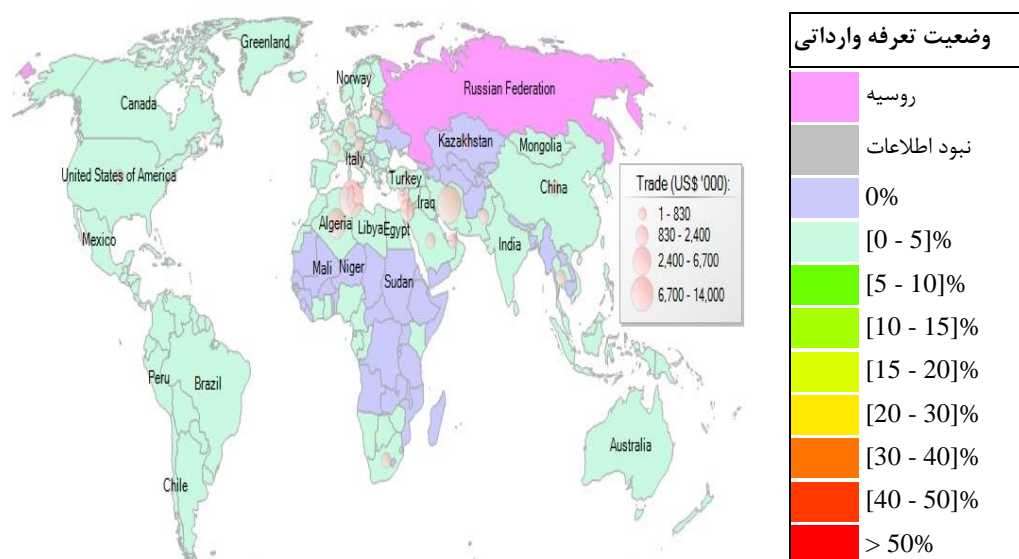
نقشه ۵. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی پرتقال توسط روسیه از کشورهای مختلف

مأخذ: همان.

نقشه ۶. نقشه واردات و درصد تعرفه وارداتی خرمای تازه توسط روسیه از کشورهای مختلف

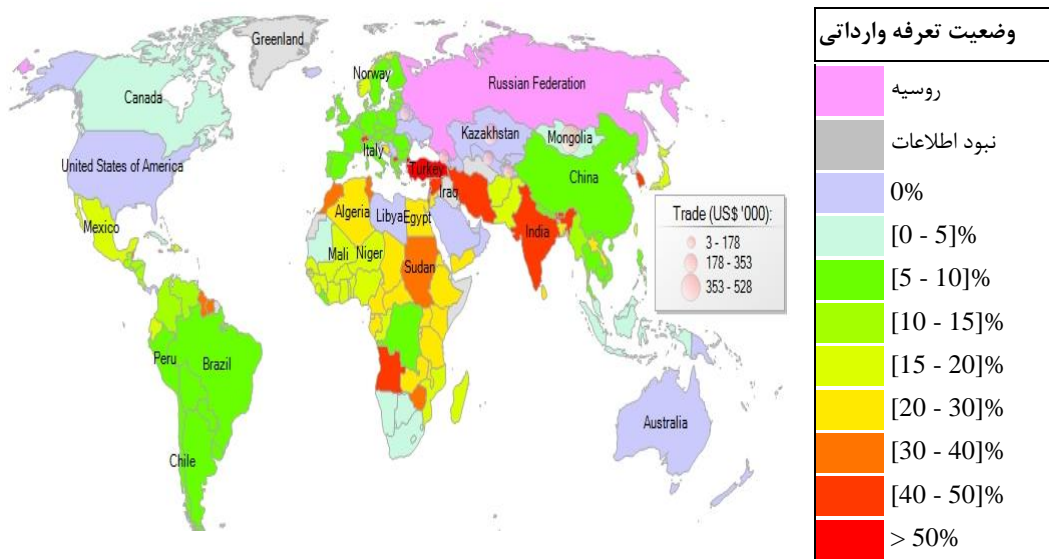

مأخذ: همان.

نقشه تعرفه واردات پرتقال و خرما برای بازار روسیه نیز نشان می‌دهد سقف تعرفه‌ای برای این کالاها ۵ درصد است و واردات از ایران نیز مانند بسیاری از کشورها مشمول دامنه تعرفه ۰-۵ درصد است. در بازار پرتقال کشورهای اصلی صادرکننده ترکیه، مصر و چین هستند که سطح یکسانی از تعرفه وارداتی بر آنها نیز وضع می‌شود. در بازار خرما نیز رقبایی مانند الجزایر، لیبی، مصر و عراق وجود دارند که تعرفه واردات از آنها نیز مشابه ایران است.

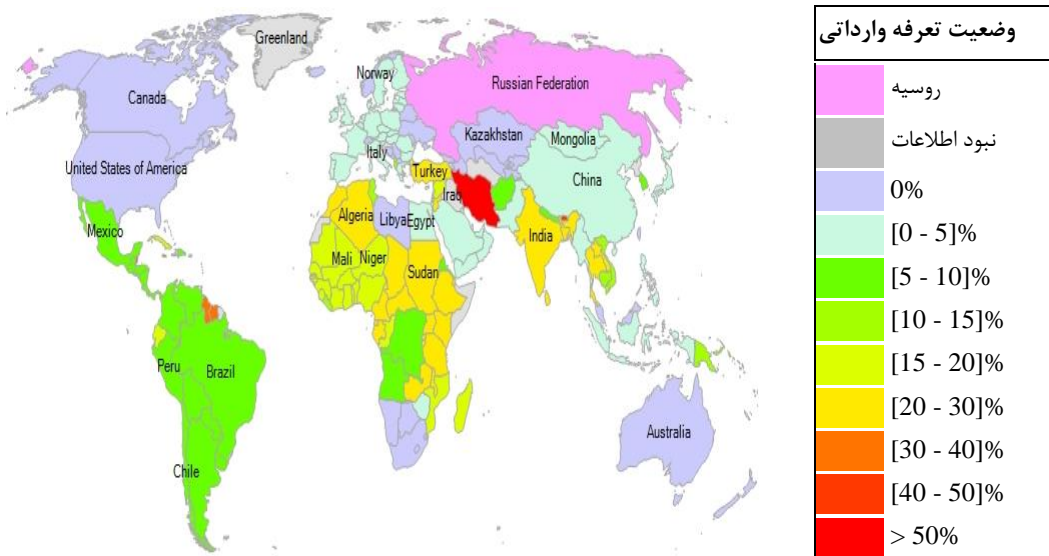
صادرات سیب ایران به روسیه مشمول بالاترین دامنه تعرفه‌ای این کشور است و تعرفه بیش از ۵۰ درصدی بر واردات این کالا وضع می‌شود. این در شرایطی است که واردات این کالا از کشورهایمانند چین که بخش عمده‌ای از بازار سیب روسیه را در اختیار دارد در دامنه ۵-۱۰ درصدی قرار می‌گیرد. کاهش تعرفه صادرات سیب ایران به روسیه صادرات به روسیه را افزایش می‌دهد.

نقشه ۷. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی سیب تازه توسط روسیه از کشورهای مختلف

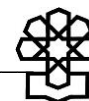
مأخذ: همان.

نقشه ۸. سطح واردات و درصد تعرفه وارداتی زعفران توسط روسیه از کشورهای مختلف

مأخذ: همان.

صادرات زعفران ایران به روسیه نیز در سال ۲۰۱۳ مشمول بالاترین سطح تعرفه وارداتی این کشور بوده و تعرفه این کالا در دامنه بیش از ۵۰ درصد قرار گرفته است. در حالی که واردات این محصول از کشورهایمانند چین که برنامه‌هایی برای توسعه کشت این محصول دارند کمتر از ۵ درصد است. در مجموع ناتوانی در کسب سهم قابل قبول در برخی از کالاها در سال ۲۰۱۶ به سیاست تبعیض‌آمیز

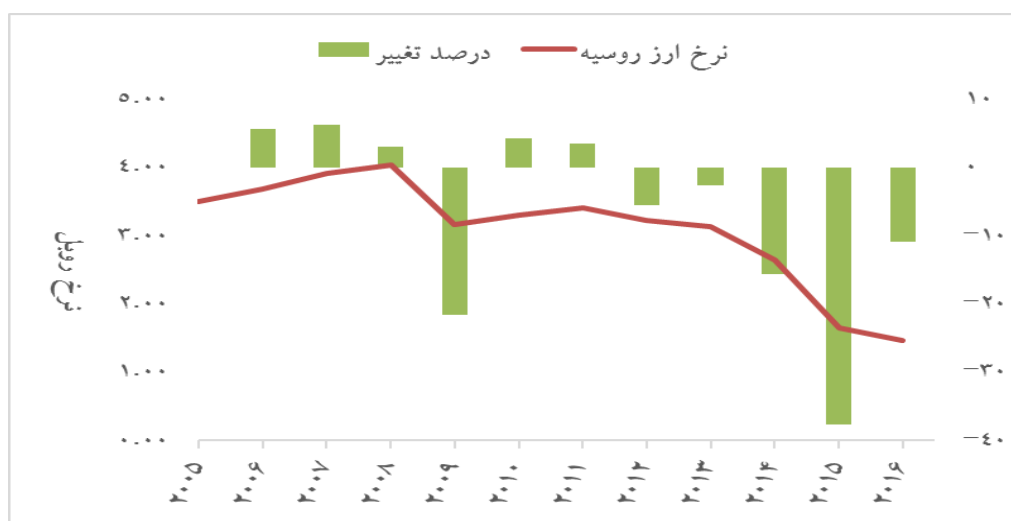

وارداتی روسیه علیه کالاهای ایرانی برمی‌گردد. کالاهایی مانند کشمش، سیب و زعفران مشمول چنین سیاست تبعیض‌آمیز تعرفه‌ای بودند، تبعیضی که در مورد برخی کالاها از جمله کشمش در نتیجه مذاکرات با کشورهای عضو اوراسیا از بین رفته است و برای سایر کالاها نیز رفع تبعیض تعرفه‌ای به افزایش قدرت رقابتی آنها در بازار روسیه کمک می‌کند. اما در مورد بسیاری از کالاهای کشاورزی تبعیض خاصی در واردات از ایران اعمال نشده است و ضعف در صادرات چنین کالاهایی دلایل دیگری دارد.

۲. بررسی سیاست‌های ارزی ایران و روسیه و اثر آن بر صادرات ایران به روسیه

سیاست‌ها و تحولات ارزی ایران و روسیه از متغیرهای مهم و اثرگذار بر جریان صادرات ایران به روسیه است. آنگونه که نمودار ۸ نشان می‌دهد نرخ ارز روسیه بعد از سال ۲۰۰۸ روند کاهشی داشته است.

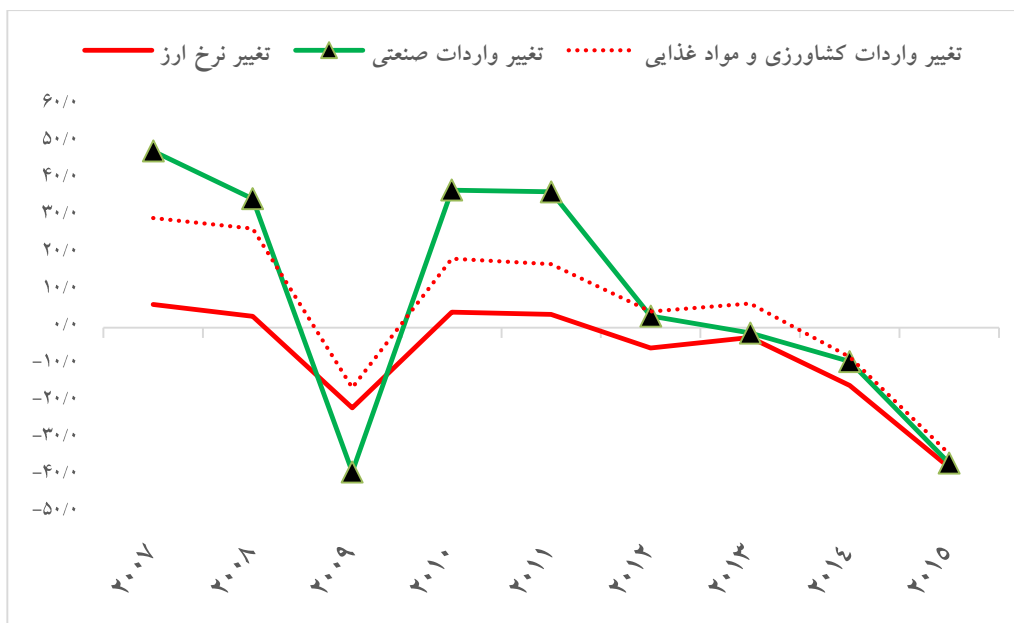
نمودار ۸. روند نرخ پول ملی (روبل) روسیه

مأخذ: وبگاه بانک مرکزی روسیه به آدرس: www.cbr.ru/eng

مسیر تقویت پول ملی این کشور بعد از بحران سال ۲۰۰۸ متوقف شد و ارزش روبل روند کاهشی در پیش گرفت. ارزش روبل با افت حدود ۲۲ درصدی از ۴/۰۴ سنت در سال ۲۰۰۸ به ۳/۱۶ سنت کاهش یافت. بحران در روابط این کشور با اتحادیه اروپا و تحریم این کشور در سال ۲۰۱۴ باعث شد ارزش روبل با کاهش‌های ۱۶ و ۳۸ درصدی به ترتیب به ۲/۶۵ و ۱/۶۵ سنت در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ کاهش یابد. در سال ۲۰۱۶ نیز حدود ۱۱ درصد دیگر از ارزش پول ملی روسیه کاسته شد و ارزش روبل به ۱/۴۷ سنت کاهش یافت. افت ارزش پول ملی روسیه به گران شدن کالاهای وارداتی منجر شد و از جمله دلایل کاهش واردات صنعتی و کشاورزی روسیه است.

نمودار ۹. روند واردات صنعتی و کشاورزی و نرخ ارزش فدراسیون روسیه

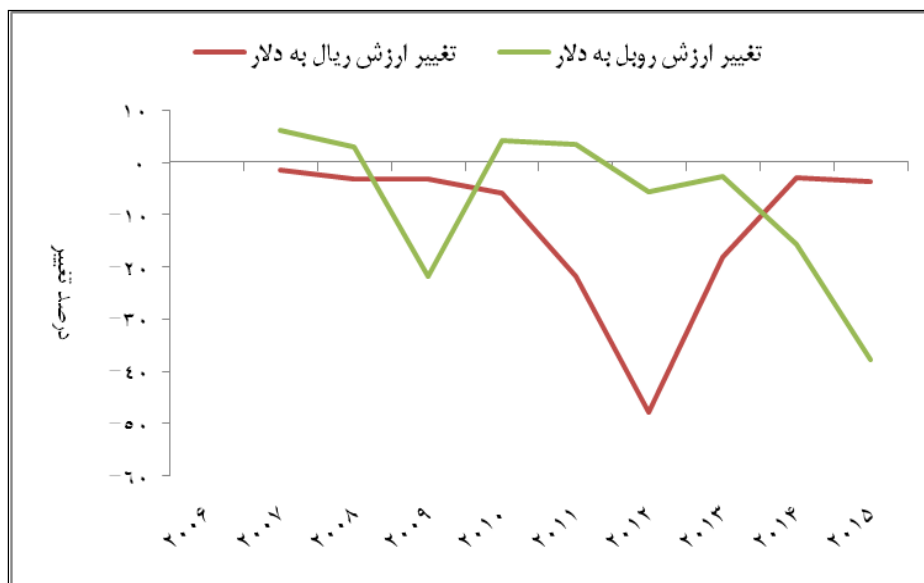

مأخذ: وبگاه www.trademap.com و بانک مرکزی روسیه به آدرس www.cbr.ru/eng

نمودار ۹ نشان می‌دهد که واردات کشاورزی و صنعتی روسیه همراستا با تغییر نرخ ارز روسیه روند کاهشی داشته است. افت ۲۲ درصدی ارزش پول ملی روسیه در سال ۲۰۰۹ باعث شد، ارزش واردات صنعتی این کشور ۳۸ درصد و ارزش واردات کشاورزی و مواد غذایی نیز ۱۶ درصد کاهش یابد. در سال ۲۰۱۴ نیز با افت ۱۶ درصدی نرخ ارز، واردات صنعتی ۹ درصد افت و واردات کشاورزی و مواد غذایی نیز ۳۴ درصد کاهش یافت و در سال ۲۰۱۵ نیز به دنبال کاهش ۳۸ درصدی ارزش روبل، واردات کشاورزی و مواد غذایی ۳۴ درصد و واردات صنعتی نیز ۳۷ درصد کاهش یافت. البته بخشی از کاهش ارزش واردات کشاورزی و مواد غذایی در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ به تحریم واردات از اتحادیه اروپا و افت قیمت جهانی محصولات کشاورزی مربوط است.

نمودار ۱۰. روند تغییر نرخ برابری روبل (روسیه) و ریال (ایران) در برابر دلار

مأخذ: وبگاه بانک مرکزی روسیه به آدرس www.cbr.ru/eng و بانک مرکزی ایران به آدرس www.cbi.ir

تحولات ارزی روسیه در شرایط برابر به معنای سخت شدن صادرات برای همه کشورها به بازار روسیه است. اما چنین تحولاتی چنانچه با تحولات متضادی در کشورهای صادرکننده به روسیه همراه باشد، سختی ورود به بازار روسیه را افزایش و قدرت رقابتی کشور مورد نظر را کاهش می‌دهد. با سخت شدن دایره تحریم‌های هسته‌ای نرخ برابری ریال در برابر دلار رو به کاهش گذاشت و ارزش آن حدود ۴۸ درصد در سال ۲۰۱۲ کاهش یافت. اما تغییر در سیاست ایران و در پیش گرفتن رویکرد مذاکره‌ای برای حل موضوع هسته‌ای روند کاهنده ارزش پول ملی ایران را کند کرد و در شرایطی که در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ ارزش روبل به خاطر روابط بحرانی این کشور با غرب به ترتیب ۱۶ و ۳۸ درصد کاهش یافت و ارزش روبل از ۳/۱۴ سنت در سال ۲۰۱۳ به ۱/۶۵ سنت در سال ۲۰۱۵ افت کرد، ارزش ریال تنها ۳ و ۳/۵ درصد کاهش یافت و با به نتیجه رسیدن مذاکرات هسته‌ای ایران موفق به مهار روند کاهنده ارزش پول ملی شد. مجموعه تحولات در نرخ روبل و ریال به معنای گران‌تر شدن کالای صادراتی ایران به نسبت سایر رقبایی بود که روند باثباتی در نرخ ارز خود داشتند و تحولات ارزی یکی از دلایل عدم توفیق ایران در بازار روسیه است.

۳. مشکلات ساختاری و نهادی صادرات کالا به روسیه

یکی از شاخص‌هایی که قدرت اجرایی و پشتیبانی عملیات تجاری و مبادله کالا را نشان

می‌دهد شاخص عملکرد لجستیک (LPI)^۱ بانک جهانی است که شاخصی مهم برای اندازه‌گیری قدرت اجرایی در عملیات پشتیبانی برای تجارت و مبادله کالا است. در بررسی رتبه عملکرد لجستیک و پشتیبانی هر کشور شاخص‌هایی مانند وضعیت گمرکات، زیرساخت‌های تجاری، حمل‌ونقل بین‌المللی، قابلیت ردگیری و بهنگام‌سازی برای هر کشور در نظر گرفته می‌شود. عملکرد لجستیک ایران در بین ۱۶۰ کشور جهان، در سال ۲۰۱۶ رتبه ۹۶ است که وضعیتی نامطلوب را نشان می‌دهد. برای کاهش نوسانات تصادفی در بررسی‌های سالیانه بانک جهانی برپایه اطلاعات سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ وضعیت لجستیک تجاری ۱۶۷ کشور را جمع‌بندی کرده است که ایران در بین کشورهای جهان رتبه ۱۰۴ را دارد.

جدول وضعیت شاخص عملکرد لجستیک ایران

کشور	رتبه LPI	امتیاز LPI	رتبه گمرکات	رتبه زیرساخت‌ها	رتبه حمل‌ونقل بین‌المللی	رتبه کیفیت و صلاحیت لجستیکی	رتبه ردگیری و ردیابی	رتبه عملیات بهنگام
ایران	۱۰۴	۲/۵۵	۱۲۷	۸۳	۱۰۷	۸۳	۱۱۲	۱۳۲

مأخذ: بانک جهانی، ۲۰۱۶.

بررسی دقیق‌تر قدرت پشتیبانی تجاری ایران نشان می‌دهد که ضعف در عملیات گمرکی و زمان صرف شده برای فرآیند تجاری از جمله شاخص‌های بسیار نامناسب ایران است. رتبه لجستیک ۱۰۴ ایران در مقایسه با کشورهای همسایه مانند ترکیه با رتبه ۳۴، پاکستان با رتبه ۶۸ و قطر با رتبه ۲۹ نامناسب است. در واقع پشتیبانی تجاری ایران در مقایسه با بسیاری از کشورهای همسایه بدتر است و تنها کشورهایمانند عراق و افغانستان که درگیر جنگ هستند رتبه لجستیک نامناسب‌تری دارند. اگرچه رتبه لجستیک ایران بعد از موافقتنامه برجام و رفع تحریم‌های وضع شده بر حمل‌ونقل و برخی گشایش‌های مالی و پولی از رتبه ۱۱۲ در سال ۲۰۱۳ به رتبه ۹۶ در سال ۲۰۱۶ بهبود یافته است، اما همچنان یکی از نقطه‌ضعف‌های اساسی تجارت در ایران وضعیت پشتیبانی تجاری است. در ورود به بازار بزرگی مانند روسیه نیز وضعیت پشتیبانی تجاری بسیار اثرگذار است. ضمن اینکه در کنار بهبود وضعیت لجستیک تجاری کشور، نهادسازی، تقویت زنجیره عرضه و استانداردسازی و بهبود کیفیت بسته‌بندی ضرورت دارد.

جمع‌بندی

در شرایطی که فشار بر اقتصاد ایران در مسیر موافقتنامه برجام در حال کاهش بود، اقتصاد روسیه در

مسیری برعکس به واسطه مناقشه اوکراین و الحاق شبه‌جزیره کریمه به روسیه در مسیر بحران قرار گرفت. این دو رویداد مجموعه تحولاتی را به دنبال خود داشت. آثار مواجهه با غرب ضمن اینکه به تغییر جهت‌های سیاستی در داخل روسیه برای کاهش آثار سوء تحریم‌های دوجانبه منجر شد، ارزش پول ملی این کشور را به شدت کاهش داد. در شرایطی که در سال ۲۰۱۳ حدود ۲۰ میلیارد دلار انواع گوشت، لبنیات، سبزی و میوه وارد بازار روسیه شد، ممانعت از ورود اتحادیه اروپا که تأمین قریب به یک‌سوم این بازار را در اختیار داشت، حدود ۶/۵ میلیارد دلار بازار این گروه کالاها را در اختیار سایر رقبا قرار داد. روسیه نیز در راستای تأمین امنیت غذایی به مذاکره با کشورهای پردهای پرداخت که قابلیت تأمین بخشی از مازاد تقاضای محصولات کشاورزی و مواد غذایی را دارند که یکی از این کشورها جمهوری اسلامی ایران بود. اما در کنار این تحولات برخی تغییرات مثبت و منفی در اقتصاد ایران و روسیه فرصت بهره‌برداری از موقعیت پیش‌آمده را به حداقل رساند.

تنزل ارزش پول ملی روسیه ورود کالا به بازار این کشور را سخت و گران کرد و ارزش واردات کشاورزی و مواد غذایی این کشور را حدود ۴۰ درصد کاهش داد و اقتصادی که حجم واردات سالانه کشاورزی و مواد غذایی آن در سال ۲۰۱۳ بیش از ۴۴/۷۵ میلیارد دلار بود به واسطه کاهش ارزش پول ملی (و البته کاهش قیمت‌های جهانی) ارزش واردات آن به حدود ۲۷/۱۴ میلیارد دلار کاهش یافت. در نقطه مقابل ایران که به‌تازگی از زیر فشار تحریم‌های ظالمانه خارج شده بود، مسیر تثبیت و تقویت ارزش پول ملی خود را در پیش گرفت و در شرایطی که روبل در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ به ترتیب ۱۶ و ۳۸ درصد ارزش خود را از دست داد، پول ملی ایران تنها ۳ و ۳/۵ درصد ارزان شد (درواقع با توجه به وضعیت تورم در ایران پول ملی تقویت شد) این دو تحول در مجموع صادرات ایران را نسبت به رقبایی با سیاست ارزی پایدار تضعیف کرد.

در کنار این تغییرهای سیاستی برخی متغیرهای تجاری، ساختاری و نهادی مانع افزایش صادرات ایران به روسیه شد. وضع تعرفه تبعیض‌آمیز نسبت به رقبا به واسطه عدم عضویت در پیمان‌های جهانی و منطقه‌ای، لجستیک و پشتیبانی ضعیف تجاری و برخی مشکلات پولی و بانکی به‌جا مانده از تحریم‌های هسته‌ای بهره‌برداری از فرصت ایجاد شده را به حداقل رساند.

راهکارهای پیشنهادی

۱. عموم دولت‌ها برای گسترش بازار و ورود به بازارهای جدید، بخش قابل توجهی از هزینه ایجاد و گسترش بازار را برای دوره‌های کوتاه تقبل می‌کنند. با توجه به اینکه تحولات ارزی ایران و روسیه در مجموع قدرت رقابت کالای ایرانی را کاهش داده است، دولت با پذیرش بخشی از هزینه تبلیغات و گسترش بازار و یارانه صادراتی امکان نفوذ کالای ایرانی در این بازار را فراهم می‌کند.

۲. ضعف اساسی در ورود به موافقتنامه‌ها و ترتیبات تجاری، شرایط ورود کالای ایرانی را به بازار روسیه در مقابل رقبا تضعیف کرده است و برخی از کالاها مشمول تعرفه تبعیض‌آمیز هستند، جدیت و پیگیری در امضای موافقتنامه تجاری با کشورهای اوراسیا با محوریت کاهش تعرفه کالاهای مشمول تبعیض تعرفه‌ای، صادرات ایران به روسیه را تسهیل می‌کند.

۳. در بلندمدت برای ورود به بازار بزرگ محصولات کشاورزی و مواد غذایی روسیه که استانداردهای سختگیرانه‌ای بر واردات وضع می‌کند، ایجاد یک مرکز لجستیک و پشتیبانی در نزدیکترین نقطه ممکن با این کشور ضروری است.

۴. نهادسازی و تقویت زنجیره عرضه، تداوم و پایداری صادرات کشاورزی را تضمین و اعتماد طرف‌های تجاری را افزایش می‌دهد. تلاش برای ایجاد نهادهای تجاری مرتبط با تولیدکنندگان و حرکت به سمت زنجیره عرضه ورود و بقا در این بازار را افزایش می‌دهد.

۵. برای ورود به بازار روسیه پایداری صادراتی ضروری است. روند صادرات کشاورزی ایران به بازار روسیه ناپایدار و نوسانی است و تضمین‌کننده حضور بلندمدت در این بازار نیست. برای پایداری صادرات کشاورزی، شناسایی و اولویت‌بندی بازارهای صرف صادراتی برای محصولات مهم صادراتی کشور و پایش مستمر وضعیت رقابتی و مزیت نسبی کالاها در مقابل رقبا در بازارهای هدف ضروری است.

تدوین و اجرای مجموعه‌ای از سیاست‌ها و مشوق‌های صادراتی برپایه روند مزیت رقابتی هر کالا تضمین‌کننده پایداری بازار صادراتی محصول هدف است.

منابع و مأخذ

۱. وبگاه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به آدرس: www.cbi.ir.
۲. وبگاه بانک مرکزی روسیه به آدرس: www.cbr.ru/eng.
۳. وبگاه مرکز تجارت جهانی به آدرس: www.trademap.com.
4. Center for Environment and Sustainable Development (2008), Russian Trade Policy.
5. Jean Francois Arvis (2016), Trade Logistics in the Global Economy, World Bank.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۵۱۴۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی فرصت‌ها و چالش‌های صادرات کشاورزی و مواد غذایی به روسیه

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)

تهیه و تدوین: ولی‌اله فریادرس

ناظران علمی: محمدحسن معادی رودسری، محسن صمدی

متقاضی: غلامعلی جعفرزاده ایمن‌آبادی (نماینده مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. فرصت‌های صادرات کشاورزی
۲. چالش‌های صادرات کشاورزی
۳. سهم تجاری
۴. زنجیره عرضه
۵. ضریب نفوذ در بازار

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۸/۲۴